

ЙОРДАН ЙОВКОВ - „ПО ЖИЦАТА“ „БЯЛА ЛЯСТОВИЧКА... ИМА ЛИ Я?“

Йордан Йовков твърди, че в основата на всичко, което е създал, стои негово действително преживяване. Каква ли болка е изпитал писателят, когато прочита във вестникарските хроники за появилата се бяла лястовица в Казанлъшко. Според народните вярвания, всеки болен, щом я види, оздравява. Това необикновено явление предизвиква интереса на хората, подгонени от своите неволи и грижи. Богатото въображение на писателя пренася действието в познатата и обичана Добруджа. Така се ражда един от най-хубавите му разкази - „По жицата“.

И семейството на Гунчо тръгва да търси вълшебната птица на изцелението, защото последната надежда, която му е останала, - е да вярва в... чудеса. Като добър народопсихолог, Йовков правдиво разкрива оптимизма на българина, а като писател той рисува една реалистична семейна трагедия. Действително ли нашият народ вярва в съществуването на бялата лястовица? Има ли я? Отговор авторът ни дава, като изяснява отношението на героите към чудодейната птица. Той ги оставя да се самоизявят чрез своите думи и постъпки и да действат, съобразно логиката на характера си.

И тръгва каручката на Гунчо по прашните добруджански пътища. В нея седи угрижената майка, а на черни възглавници е полегнала болната Нонка - единствено дете на семейството, което то успява да отгледа, след като „две-три“ деца му умират. Нонка непрекъснато се взира в накачалите по телеграфните жици лястовички. Тя е убедена, че там, сред черните им посестрими, ще зърне жадуваната бяла птица и ще намери своето спасение. Надеждата свети в очите ѝ „... още светли, още млади и усмихнати“, които контрастират с въсърно бледото ѝ лице. Когато Гунчо казва на Нонка, за да не убие надеждата ѝ, че Моканина е видял бялата лястовичка, ясните очи на момичето се изпълват с нова светлина, с нова надежда за спасение. „Ще я видим ли, чичо?“ - пита то. С един ярък детайл и с точно подбрана реплика големият писател-психолог разкрива какви силни чувства, какъв страстен копнеж за живот се крият в това гаснещо тяло.

Образът на майката само е скициран. Безмълвна, с отпуснати краища на черния ръченик - символ на страданието, тя не гледа към телеграфните жици. Жената седи „превита“, вгълбена в своята мъка. Думите на Моканина, че е видял лястовицата, не я изпълват с радост. Тя стисва очи и заплаква. С каква убедителна сила е разкрита нейната драма. Любящото майчино сърце е готово да повярва в небивалици, но трезвият ѝ разум не може да бъде излъган.

А какво е отношението на Гунчо към съществуването на бялата лястовичка? Пред Моканина той на два пъти споделя, че не вярва в това. Тогава защо е тръгнал да я търси? Гунчо обича безкрайно много своята дъщеря. Отделял е от залька си, за да я отгледа. Когато Нонка заболява, с оскъдните си средства я води на доктори. Този грижлив, всеотдаен баща разбира, че вярата в целебната сила на бялата лястовичка е единствената опора, която крепи духа на тежко болното му дете. Може ли да лиши любимото си чедо от последната надежда за спасение! С колко доброта и бащинска нежност е изпълнен този едър селянин с оръфан пояс и риза, цялата в кръпки! Колко мъка има в блуждаещия му поглед и в тези треперещи мазолести пръсти! И как затрогва привидно бодрият му глас, с който иска да убеди Нонка, че Моканина е виждал лястовицата! Живял дълго на село, Йордан Йовков познава богатата душевност на обикновените хора от народа. Това му помага да извае с толкова обич образа на този селянин. Мотивирайки така убедително несъответствието между вижданията за бялата птица и постъпките на нещастния баща, писателят ни загатва и за нещо, дълбоко стаено в душата на Гунчо. Това е плахата вяра в божия промисъл, единственият спасителен лъч сред бездната от. отчаяние. Някъде в подсъзнанието си този добър и правдив човек може би се надява, че има някаква висша справедливост.

Не е възможно съдбата да е така незаслужено жестока към него и семейството му.

В разговора между Гунчо и Моканина проличава и отношението на Моканина към символа на надеждата - бялата лястовица. Отначало той е категоричен в твърдението си, че нито е виждал, нито е чувал за нея. Прямо и непосредствен, овчарят е свикнал да казва, каквото мисли. Но този добруджански селянин има благородно и отзивчиво сърце. Той не само умее да види хорското страдание, но и да го съпреживее. Разбрал, че със своята откровеност може съвсем да отчае тези измъчени хора, Моканина „отстъпва“ от своите морални принципи да се придържа към истината. Интонацията му вече не е така уверена. В думите му се прокрадва колебание. Той прави уговорката, че щом има бяла врана и бял бивол, е възможно да съществува и бяла лястовичка. Сполучливо намерената аналогия има за цел да укрепи надеждата на Гунчо в благоприятния изход от пътуването. Трогнат от безпомощния вид и от младостта на обречената девойка, честният човек изрича една благородна лъжа: „Аз с очите си я видях, бяла такава, бяла.“ Моканина разбира, че това е единственият начин да помогне на тежко болното момиче, да му вдъхне надежда, която да укрепи вярата му и да засили съпротивителните сили в борбата му за живот. Моканина до такава степен се вживява в чуждата трагедия, че тези непознати хора му стават близки и скъпи. Затова той назовава Гунчо със сърдечното „братко“. За него Нонка е като родно чедо. Речта му е дълбоко развълнувана, изпълнена с недовършени изречения. Многократното повторение на глагола „виждам“ в различните му форми („видях“, „ще я видите“, „ще я видиш“) изразява горещото му желание да оцелее този млад живот, да бъде победено злото, надвиснало над тези беззащитни хора. Думите му, отправени като пожелание за здраве, звучат и като молитва към Бога, и като заклинание животът да възтържествува над смъртта. Писателят съумява да разкрие една типична черта за нашия народ - човещината. Да помогнеш на човека, който е изпаднал в беда - това не е ли висша проява на нравственост!

Какво е становището на автора по въпроса за бялата лястовичка и за нейната магическа сила? Съществува ли? Писателят остава верен докрай да не натрапва готови свои решения. Но с какъв богат подтекст е наситена финалната картина! Една бедняшка каручка се отдалечава по добруджанския път. Едрият селянин, прегърбен под тежестта на непосилната скръб, води малкото конче. Лястовиците се разхвърчават край жиците, а шосето се губи в безкрайността. Пейзажът е изпълнен с безнадеждност, дори с някаква враждебност. И читателят усеща как го изпълва едно мрачно и песимистично предчувствие-срещата с бялата лястовица никога няма да се състои. А вопълът на Моканина е като стон, изтръгнат от дълбините на майката-земля за това, колко мъка има на този свят и колко илюзорни са човешките стремежи.

Творчеството на Йордан Йовков е едно неоченимо богатство за нашата литература. Не само с дълбоко народностния си характер, не само с естетическата наслада, с която ни дарява този забележителен майстор на художественото слово, но преди всичко с моралните ценности, които утвърждава писателят в своите произведения. Всичко това ни карат да се замислим и да станем по-добри.